

ПОНЯТТЯ ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Назарій Миколайович ТАТАРИН,

*кандидат юридичних наук, заступник
начальника відділу комплектування апарату
управління комплектування Департаменту
персоналу Міністерства внутрішніх справ
<http://orcid.org/0000-0002-3888-2104>*

Розслідування кримінальних правопорушень, як відомо, є трудомісткою діяльністю, яка потребує ретельної підготовки та належної реалізації. При цьому особлива увага приділяється такому її аспекту як планування. Адже тільки добре спланована справа може дозволити досягти бажаних результатів. Якщо вказане правило спроектувати на діяльність з виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, можна стверджувати, що своєчасне й якісне планування розслідування сприяє його ефективності та результативності. Більше того, прийнято вважати, що «організація розслідування отримує матеріалізацію у плані розслідування» [1, с. 200]. До того ж, як відзначає В.В. Тіщенко, формування окремої криміналістичної методики не можна уявити без урахування такого важливого принципу як «планомірність ходу розслідування». Вказаний принцип означає, що всі процесуальні дії під час досудового розслідування обов'язково повинні плануватися як передумова забезпечення їх проведення «в певній послідовності» [2, с. 33]. У цьому контексті вбачається виправданим і, більше того, нагальним питання щодо визначення поняття «планування розслідування кримінальних правопорушень».

Визначення поняття планування розслідування не є уніфікованим. Різні вчені по-різному трактують його. Наприклад, О. Ромців за результатами аналізу наукових підходів до тлумачення терміну «планування розслідування» в криміналістичній науці в радянський та пострадянський період виокремила та навела найбільш розповсюджені, а саме як: методу організації розслідування; уявлення про систему майбутніх дій, ідеальну модель процесу розкриття та розслідування злочину; найраціональнішої організації досудового слідства, яка забезпечує швидке і повне розкриття злочинів; розгорнутої поетапної програми практичних дій, найважливіший елемент реконструктивної діяльності слідчого; складний мисленнєвий процес, що полягає у визначенні завдань слідства, шляхів і способів їх вирішення відповідно до вимог закону; мисленнєву діяльність, спрямована на визначення обсягу і предмета дослідження, обставин вчиненого злочину, послідовності провадження слідчих та інших дій; визначення шляхів розкриття злочину, окреслення обставин, які підлягають з'ясуванню, та встановлення доцільних термінів проведення необхідних слідчих дій і оперативно-розшукових заходів» [1, с. 200].

У сучасній криміналістичній науці, а саме періоду незалежності України, питання щодо сутності планування розслідування кримінальних правопорушень не втратило своєї актуальності. Приміром, В.В. Семенов указує, що «планування розслідування є основним методом організаційно-управлінської діяльності у кримінальних провадженнях. За своїм змістом і функціями планування – це складний процес з визначення шляхів, способів, засобів, сил і строків успішного досягнення заздалегідь поставленої цілі» [3, с. 78].

Своєю чергою, А.В. Іщенко, підкреслюючи тісний зв'язок із організацією розслідування, під плануванням розслідування кримінальних правопорушень розуміє, передусім, «комплекс заходів для створення оптимальних умов його реалізації», можливість і способи «вірно окреслити програму дій під час досудового розслідування» [4, с. 318]. Разом із цим учений наголошує, що планування та організація розслідування кримінальних правопорушень настільки взаємопов'язані, що, фактично, перше не може існувати без і поза другого [4, с. 318]. У цьому контексті слушною є думка, що «планування є не просто елементом організації, але організуючою основою (принципом) розслідування, тобто тільки через планування можна на практиці здійснити організацію діяльності з розслідування злочину» [5, с. 347].

М.А. Погорецький дотримується позиції В.Ю. Шепітька під час визначення планування розслідування кримінальних правопорушень шляхом окреслення його змістовного наповнення, а саме, вказуючи, що планування є «діяльністю слідчого, яка полягає у визначенні оптимального переліку слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, строків і послідовності їх проведення з метою швидкого та ефективного розслідування конкретного злочину» [6, с. 43]. Подібної точки зору дотримується й авторський колектив [7, с. 261].

З наведеного помітно, що науковці або вказують на відношення планування до організації розслідування, або підкреслюють характер діяльності (розумовий), або розкривають зміст такої діяльності. При цьому окрема група вчених поєднують вищенаведені трактування планування розслідування кримінальних правопорушень в одному визначенні.

Як приклад, О. Ромців, «вивчивши розмаїття думок науковців з цієї проблематики», дійшла висновку, «що планування слід розглядати як метод організації досудового розслідування, суть якого полягає у творчій розумовій діяльності слідчого щодо створення уявної організаційної моделі розслідування конкретного злочину, змістом якої є визначення черговості, строків, сил та засобів, які слід використати під час встановлення обставин, що підлягають доказуванню, та під час їхнього безпосереднього доказування» [1, с. 200]. Подібним шляхом формулюють дефініцію планування розслідування кримінальних правопорушень і А. Гула, Ю. Доліновський, пропонуючи розуміти під ним «розумову діяльність слідчого, спрямовану на оцінку інформації про злочин, висунення версій, визначення на їх основі обставин, що підлягають встановленню, і необхідних для цього слідчих (розшукових) дій, створенням системи взаємодії слідчого із суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, експертами, спеціалістами, засобами масової інформації тощо» [8, с. 112].

Разом із тим вважаємо, що сутність планування розслідування кримінальних правопорушень доцільно розкривати через виокремлення відмінних, властивих цій категорії ознак. Зокрема, з вищенаведених трактування планування розслідування можна дійти висновку, що ознаками планування розслідування кримінальних правопорушень є: безперервність (планування здійснюється впродовж усього процесу досудового розслідування, на кожному з його етапів); динамічність і ситуативна зумовленість (складені плани можуть змінюватися залежно від зміни слідчої ситуації, зміст плану залежить від тактичних завдань розслідування, обсягу вихідної й іншої доказової інформації, наявних ресурсів (матеріально-технічних і людських), строків, тощо); за своїм характером є розумовою діяльністю (полягає в осмисленні наявної ситуації та можливостей, їх співставлення з очікуваними й необхідними результатами, прогнозування «вірогідних сценаріїв розвитку подій» і способів реагування на них, визначення заходів і засобів вирішення поставлених завдань, а також черговості їх здійснення/застосування); цілеспрямованість (спрямована на досягнення мети шляхом вирішення окремих завдань); обґрунтованість і конкретність (планування розслідування здійснюється з урахуванням і на підставі наявного обсягу в кожному кримінальному провадженні орієнтованої та доказової інформації).

З приводу ролі планування розслідування кримінальних правопорушень варто зазначити, що воно дозволяє вирішити завдання кримінального провадження стратегічного та тактичного характеру. Більше того, будучи методом (способом) організації розслідування кримінальних правопорушень планування, своєю чергою, вирішує і його завдання, які полягають у впорядкуванні й оптимізації процесу досудового розслідування, створенні сприятливих для розслідування умов, за яких з найменшими затратами сил і засобів у коротші строки вдається отримати достатній обсяг доказової інформації про обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні.

Отже, під плануванням розслідування кримінальних правопорушень пропонуємо розуміти розумову діяльність, яка полягає у створенні ситуативно зумовленої моделі розслідування протиправних діянь заради оптимізації та впорядкування процесу їх досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Ромців О. Планування як важливий напрям організації розслідування злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2019. Вип. 22. С. 199–204.
2. Тіщенко В.В. Криміналістична методика розслідування: теоретичні, методологічні та наукознавчі засади. *Криміналіст першопечатний*. 2017. Вип. 15. С. 26–37.
3. Семенов В.В. Проблеми висунення слідчих версій при розслідуванні вбивств, прихованих інсценуванням. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2009. № 9. С. 77–84.
4. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко та ін. К.: Центр учбової літератури, 2015. 544 с.
5. Остапчук М.С. Організація та планування провадження досудового розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2014. Вип. 2. С. 344–356.

6. Криміналістична тактика. 2-ге вид., переробл. та доп. / за ред. д-ра юрид. наук, проф. М.А. Погорецького, д-ра юрид. наук, доц. Д.Б. Сергєєвої. Київ: Алерта, 2017. 244 с.
7. Криміналістика. Академічний курс / Т.В. Варфоломєєва, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров, С.В. Гончаренко, В.О. Попелюшко. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 504 с.
8. Доліновський Ю., Гула Л. Організація планування розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2018. Вип. 889 (17). С. 110–116.